

LIDSKÁ PRÁVA A KLIMA

Již v současné době trpí miliony lidí následky extrémních přírodních katastrof, které se ještě zhoršují vlivem klimatických změn – od prodlužujícího se období sucha v subsaharské Africe, až po extrémní tropické bouře devastující ostrovní a přímořské oblasti jihovýchodní Asie, Karibiku a Tichého oceánu. V posledních letech zažívaly mnohé oblasti severní polokoule od polárního kruhu po Řecko, Japonsko, Pákistán a USA extrémní vlnu veder a s nimi spojenými lesními požáry, které vyústily ve smrt stovek lidí. Přestože jsou změny klimatu vnímány především prostřednictvím dopadů na přírodu a krajinu, jsou to právě jejich devastující následky na lidstvu, které z nich dělají urgentní lidskoprávní problém. Změna klimatu rozšiřuje a prohlubuje již existující nerovnosti a její dopady se budou s přibývajícím časem nadále zhoršovat a ničit životy současné generace i těch budoucích. Proto se dopady klimatických změn na lidstvo mohou snadno stát tím největším mezigeneračním porušením lidských práv v historii, pokud státy světa v řešení této krize selžou.

Jaké jsou dopady klimatických změn?

Dopady klimatických změn, jež pociťujeme v současnosti, se budou nadále zhoršovat. Globální teplota narostla zhruba o 1°C ve srovnání s hodnotami z doby před průmyslovou revolucí. Každý půl stupeň (nebo dokonce ještě méně) má přitom ohromný dopad.

Na začátek je důležité si uvědomit, že žádný seznam dopadů klimatických změn není a ani nemůže být konečný. Všeobecně za hlavní dopady považujeme častější vlny veder, které budou působit po delší dobu, či extrémní srážky, ty budou ještě intenzivnější a v mnoha regionech častější, což může způsobovat nevídané záplavy. Oceány se budou nadále ohřívat a stávat kyselějšími, nehledě na rostoucí úroveň jejich hladiny. Všechny tyto změny budou mít do budoucna, pokud již ne v současnosti, devastující dopady na lidské životy.

Při zveřejnění zprávy Mezinárodního panelu pro klimatickou změnu (IPCC) v roce 2018 se otázka řešení klimatických změn ukázala jako jasnější a více urgentní. IPCC varuje, že proto, abychom zabránili katastrofickým změnám způsobených globálním oteplováním, nesmí nárůst teploty překročit 1,5°C v porovnání s teplotou před průmyslovou revolucí. Zpráva rovněž upozorňuje na masivní rozdíl mezi scénáři při růstu teploty o 1,5°C a 2°C.

Zpráva navíc uvádí, že přijetím efektivních opatření proti nárůstům globální teploty nad 1,5 °C bychom mohli například:

- snížit do roku 2050 počet lidí vystavených rizikům spojeným s klimatem a ohrožených chudobou až o několik stovek milionů

- ochránit až 10 milionů lidí před riziky spojenými s rostoucí hladinou moří a oceánů
- snížit podíl světové populace, která je vystavena zvýšenému riziku nedostatku pitné vody, o 50 %

V první řadě ovšem zpráva IPCC dává světu jasný návod, jak se vyhnou klimatické katastrofě. Emise skleníkových plynů se musí do roku 2030 snížit o polovinu ve srovnání s úrovní z roku 2010, aby se zabránilo nárůstu teploty o více než 1,5°C. Čím déle tedy budeme vyčkávat, tím více budeme do budoucna v tomto směru závislí na drahých technologiích, které mohou mít negativní dopad na lidská práva.

Generální tajemník OSN Antonio Guterres vzkázal státům, že musí stanovit přesvědčivé cíle pro zastavení nárůstu emisí, jinak totiž „riskujeme, že promeškáme moment k tomu, abychom zabránili nekontrolovaným klimatickým změnám, které budou mít tragické dopady na lidstvo i přírodní ekosystém, jenž nás všechny živí.“

Kdo je změnami klimatu ohrožen nejvíce?

Pokud vlády nezačnou jednat, budou klimatické změny postupně zraňovat nás všechny. Některé skupiny budou ovšem její dopad pociťovat mnohem více – například ti, kdo jsou odkázaní na zemědělský a přímořský způsob života – stejně tak ti, kteří jsou již dnes zranitelní, nebo jsou cílem znevýhodnění či útlaaku.

Toto jsou jen některé z příkladů, jakými klimatické změny prohlubují současné nerovnosti:

Mezi rozvinutými a rozvíjejícími se národy

Na národní úrovni budou nejvíce zasaženy ostrovní a přímořské státy, především ty s méně rozvinutou infrastrukturou jsou již dnes těmi nejhůře postiženými. Obyvatelé Marshallových ostrovů už aktuálně zažívají pravidelně ničivé záplavy a bouře, jež ničí jejich domovy a živobytí. V posledních letech se titulní stránky novin zaměřovaly na vlny veder, které zasáhly vyspělé země severní polokoule od Evropy po Severní Ameriku. Jedny z nejhorších dopadů ovšem měla vedra v Pákistánu, kde zemřely desítky lidí – většinou dělníci pracující na otevřeném slunci – teploty zde mnohdy přesahovaly 44°C.

Mezi rozdílnými etniky a společenskými třídami

Dopady klimatických změn a s fosilními palivy spojené znečištění ovzduší se liší i mezi jednotlivými etniky. V Severní Americe jsou to především komunity složené ze zástupců menšin, ty jsou nuceny dýchat znečištěný vzduch. Jejich komunity bývají mnohem častěji v blízkosti elektráren, rafinerií a jiných průmyslových podniků. Sužuje je výrazně větší míra respiračních onemocnění a výskytu rakoviny. Afroamerické komunity proto zažívají třikrát větší míru úmrtí na tyto následky, než je celoamerický průměr.

Mezi jednotlivými pohlavími (gendery)

Ženy a dívky jsou disproporčně více zasaženy následky klimatických změn, což reflektuje, že jsou v mnoha zemích stále marginalizovány a znevýhodňovány i v jiných oblastech. Znamená to, že se výrazně častěji stávají oběťmi dopadů s klimatickou změnou spojených katastrof, protože mají menší možnosti se bránit a je pro ně obtížnější se ze vzniklých škod vzpamatovat.

Mezi generacemi

Budoucí generace ponесou mnohem horší následky klimatických změn, nepodniknou-li vlády efektivní kroky k jejich snížení. Přesto i dnes nesou hlavní tíhu následků klimatických změn děti, mládež a staří lidé, a to buďto kvůli jejich specifickým potřebám během růstu a dospívání, nebo naopak úbytkem sil a imunity ve stáří. V praxi to znamená, že například během přesídlení, která jsou vynucená přírodními katastrofami (zintenzivněnými klimatickými změnami) dochází k narušení celé řady práv – od práva na vodu a základní hygienu a jídlo, adekvátní ubytování, po dostupnost lékařské péče a vzdělání – obzvláště právě u seniorů.

Mezi komunitami

Původní obyvatelstvo patří rovněž mezi komunity obzvláště zasažené dopady klimatických změn. Často totiž žijí v odlehlých oblastech s křehkými ekosystémy, které jsou mimořádně citlivé na změny podnebí. Komunity původních obyvatel si totiž udržují těsné spojení s tradičními územími, s nimiž je spojena jejich kultura, identita a způsob obživy.

„Je tu akutní potřeba postavit lidská práva do centra diskusí o klimatických změnách. Pro Amnesty a další lidskoprávní organizace to znamená domáhat se odpovědnosti vlád, které selhávají v řešení klimatických změn, stejně jako to děláme při porušování ostatních lidských práv.“

Chiara Liguori, poadkyně Amnesty

Proč jsou klimatické změny i lidskoprávní problém?

Klimatické změny souvisí s lidskými právy, protože mají ničivý dopad nejen na naše životní prostředí, ale i na náš osobní blahobyt. Kromě toho, že ohrožují naší vlastní existenci, mají již teď klimatické změny negativní vliv na naše právo na život, zdraví, potravinovou bezpečnost či dostupnost pitné vody, bydlení a živobytí. Čím déle budou vlády otálet, než přijmou smysluplná opatření, tím těžší bude tento problém řešit. Zároveň stoupá riziko, že později již může být pozdě a bude docházet ke snižování emisí způsoby, které zvýší nerovnoprávnost místo toho, aby jí snižovaly.

Příklady ilustrující, jakými způsoby klimatické změny ovlivňují lidská práva:

PRÁVO NA ŽIVOT

Všichni máme právo na život, a to život ve svobodě a bezpečí. Klimatické změny však ohrožují bezpečí miliard lidí na této planetě. Nejočividnějším problémem jsou extrémní klimatické jevy, jako jsou tropické bouře, povodně a lesní požáry. Tajfun Jolanda si jen na Filipínách vyžádal přes 10 000 životů. Stres vyvolaný horkem má také smrtelné následky. Letní vlny veder v roce 2003 v Evropě způsobily smrt více než 35 000 lidí. Navíc existuje mnoho méně viditelných problémů, jakými klimatické změny ohrožují lidské životy. Světová zdravotnická organizace předpokládá, že klimatická změna způsobí mezi lety 2030 a 2050 až 250 000 úmrtí způsobených malárií, podvýživou, průjmovými onemocněními a úmrtími spojenými s vlnami veder v důsledku klimatických změn.

PRÁVO NA ZDRAVÍ A PŘÍSTUP K LÉKAŘSKÉ PÉČI

Všichni máme právo na nejvyšší dosažitelnou úroveň fyzického i psychického zdraví. Podle IPCC je hlavním negativním dopadem klimatických změn na lidské zdraví především zvýšené riziko úrazů, nemocí a úmrtí z důvodů intenzivnějších vln veder a přírodních požárů, zvýšené riziko podvýživy (jakožto důsledek snížené produkce potravin v chudších oblastech) a zvýšené riziko onemocnění přenášených vodou, jídlem a zvířecími přenašeči. Děti vystavené působení ničivých přírodních katastrof zesílených klimatickými změnami mohou trpět posttraumatickými stresovými poruchami. Zdravotní dopady klimatické změny vyžadují okamžité řešení. Pokud k němu nedojde, tak hrozí rozpad zdravotních systémů v mnoha chudších zemích a s tím i dramatické zhoršení zdravotních podmínek pro stamiliony lidí.

Státy mají povinnost zmírnit negativní dopady klimatických změn tím, že v co nejkratším možném časovém období přijmou nejambicióznější možná opatření k zamezení nebo významnému snížení emisí skleníkových plynů. Bohaté státy přitom musí být v čele těchto opatření, a to jak vnitřně, tak prostřednictvím mezinárodní spolupráce. Všechny státy přitom musí přijmout všechna smysluplná opatření k redukci emisí skleníkových plynů do maximální možné míry, které jsou schopny.

Státy musí přijmout všechny nutné kroky, aby pomohly všem obyvatelům ve své jurisdikci s adaptováním se na očekávané a nevyhnutelné dopady klimatických změn a zároveň minimalizovat dopad klimatických změn na jejich lidská práva. To platí bez ohledu na to, zda je daný stát zodpovědný za tyto dopady. Protože každý stát má povinnost chránit obyvatelstvo před nebezpečím způsobeným vnějšími vlivy.

Státy musí přijmout kroky v boji s klimatickými změnami s nevyšší možnou rychlostí a humánností. Ve svých snahách nesmějí přijmout opatření, která by přímo nebo nepřímo porušovala lidská práva. Například chráněná území nebo projekty zaměřené na získání energie z obnovitelných zdrojů nesmějí být stavěna na území patřících původnímu obyvatelstvu, aniž by to s nimi bylo dopředu konzultováno a byl získán jejich souhlas.

Při všech přijímaných opatřeních musejí státy respektovat právo na přístup k informacím a zajistit participaci všech dotčených stran, stejně tak jako zajistit dostatečnou a adekvátní nápravu všech případných porušení lidských práv.

Současné závazky vlád zemí světa ke snížení dopadů klimatických změn jsou bohužel podle IPCC naprosto neadekvátní, protože do roku 2100 povedou k nárůstu průměrné globální teploty až o 3 °C. Občané v některých zemích, včetně Francie, Nizozemí, Švýcarska a řady dalších podávají žaloby na své vlády kvůli jejich selhání v nastavení odpovídajících opatření a cílů v boji s klimatickými změnami.

Podnikatelé mají také povinnost respektovat lidská práva. Aby tuto odpovědnost naplnili, musí společnosti bezodkladně přijmout opatření ke snížení emisí skleníkových plynů, zveřejnit relevantní informace o jimi vypouštěných emisích a zároveň zveřejnit akční plány k jejich snížení. Především firmy produkující fosilní paliva musí přijmout dostatečná opatření – včetně přesunutí svého portfolia směrem k obnovitelným zdrojům energie – protože právě tyto společnosti a na ně napojený průmysl skrze své lobby dlouho vědomě blokovaly debatu o klimatických změnách.

„Klimatické změny jsou lidskoprávním problémem – nejen proto, že mají ničivý dopad na možnost stovek milionů lidí uplatňovat svá lidská práva, ale také proto, že se jedná o člověkem způsobený fenomén, jenž může být regulován správnými kroky vlád.“

Kumi Naidoo, Amnesty

Jak pracuje na řešení klimatických změn Amnesty?

Práce hnutí Amnesty v oblasti změn klimatu se týkala dohlížení nad zastoupením lidských práv v Pařížské dohodě o změně klimatu, dále Amnesty přispívá k zpřísnění norem v oblasti lidských práv v oblasti změn klimatu a podpoře environmentálních skupin, které ve své práci zohledňují lidskoprávní aspekty klimatických změn. Vzhledem k naléhavosti tohoto problému prohlubujeme naši angažovanost tím, že povzbuzujeme zájem lidskoprávních komunit o otázku klimatických změn a hrajeme roli spojujícího prvku mezi lidskoprávními organizacemi či iniciativami a environmentálním hnutím.

Amnesty spolupracuje s různými skupinami v klíčových zemích, aby vyvinula tlak na vlády a korporace, které brání řešení. Dále podporujeme mladé lidi, ale také domorodé národy, odbory a postižené komunity, aby požadovaly rychlý a spravedlivý přechod k hospodářství s nulovými emisemi uhlíku, které nezanechá nikoho pozadu. Soudní spory a používání vnitrostátních a regionálních lidskoprávních mechanismů budou dalšími nástroji k udržení tlaku.

Amnesty také pokračuje ve své práci na podporu obránců životního prostředí, aby usnadnila práci těch, kdo chrání půdu, potraviny, komunity a lidi před dopady změn klimatu, těžby a rozšiřování fosilních paliv či odlesňování. Bude dále ochraňovat občanský prostor a informačními i aktivizačními akcemi a kampaněmi chceme dále přispívat k prosazování progresivnějších politik v oblasti klimatu.

Jak pracuje na řešení klimatických změn Amnesty?

Amnesty žádá vlády, aby:

- Všemi dostupnými prostředky pomohly zastavit růst globální teploty předtím, než dosáhne více než 1,5°C nárůstu v porovnání s teplotou před průmyslovou revolucí.
- Nejpozději do roku 2050 snížily svoje emise skleníkových plynů na nulu. Bohaté země by měly tohoto cíle dosáhnout rychleji. Do roku 2030 musí globální emise klesnout na polovinu v porovnání s rokem 2010.
- Co nejdříve přestaly používat fosilní paliva (uhlí, ropu a zemní plyn).
- Zajistily, aby opatření pro boj s klimatickými změnami byla provedena tak, že při jejich naplňování nebudou porušována lidská práva a nedojde k prohlubování současných nerovností.
- Zajistily, aby ti, kdo jsou zasaženi (budťo přímo klimatickými změnami nebo procesem přechodu k bezuhlíkové ekonomice), byli patřičně informováni a aby jim bylo umožněno podílet se na rozhodování o osudech sebe a svých komunit.
- Pracovaly společně a férově sdílely břemeno klimatických změn, bohaté země musí pomáhat ostatním.

Česká Amnesty je součástí koalice organizací a iniciativ usilujících o řešení změn klimatu v České republice.

